

(sad živi u SAD) koji prihvaća i Isusovu smrt na križu interpretirajući ku-
r'anske ajete u teološkom a ne u povijesnom smislu.

Želeći pobliže razjasniti i po mogućnosti učiniti i muslimanima donekle prihvatljiva dva krucijalna problema, Küng upozorava na važnost biblijskog shvaćanja i poimanja Isusovog božanskog sinovstva i dogme presvetog Trojstva. On drži da su formulacije ovih dogmi od strane prvih koncila teške za današnje razumijevanje. Potcrtavajući da je u Novom zavjetu vjera eminentno vjera u jednoga Boga, veli da »vjerovati u Sina Božjega, znači, vjerovati u Božju objavu u čovjeku Isusu iz Nazareta' (177). Isus je u Novom zavjetu, prosljeđuje autor, ponajprije Božji poslanik, Mesija i Riječ u čovječjem liku, što bi bilo blisko i islamskom viđenju Isusa.« A vjerovati u Duha Svetoga znači vjerovati u djelotvornu Božju moć i silu u čovjeku i svijetu« (178) što bi bilo prema autoru u skladu sa starozavjetnim »ruah«, arapskim »ruh« (ili »rîh«) i grčkim »pneuma«.

Što se tiče stručne vrijednosti knjige, ne može se poreći da su autori dovoljno upućeni u tretiranu problematiku. Možemo primijetiti da van Ess jedva što citira i malo što potkrepljuje izvorima, dok Küng navodi dosta literature. Ponegdje se pak osjeti neusklađenost između autorâ, tako npr. s obzirom na tumačenje grijeha (usp. str. 119 i 135) ili kad van Ess drži da je racionalnost jedna od dviju glavnih karakteristika islama (160), što za Künga nema osobite vrijednosti (170). Čine nam se također neuvjerljivim tvrdnje da su trinitarne rasprave i dogma o Presv. Trojstvu mnoge kršćane vodile u islam (175).

Pozdravljajući ovaj pokušaj usporednog islamskog i kršćanskog viđenja islama, moramo požaliti što nije bio prisutan koji islamski teolog. Bilo bi zanimljivije i autentičnije. No, to očito pripada budućnosti.

Kako je već u uvodu spomenuto prvi cilj ovih predavanja i knjige jest želja za širenjem i učvršćivanjem mira. Küng je svjestan, i to u pogovoru ističe, da religije ne mogu neposredno razrješavati svjetske ekonomske, društvene i političke probleme i konflikte, ali mogu pripomoći da bude u ljudima, u sljedbenicima pojedinih religija manje nepomirljivosti, mržnje i neprijateljstva (196). Ne treba previdjeti činjenicu da je religiozni činilac vrlo važan u stvaranju osobne svijesti i općeg mentaliteta.

ISUS SIN ČOVJEČJI

Halil Džubran, Isus, Sin čovječji, Grafički zavod Hrvatske i Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1987.

Franjo Topić

Grafički zavod Hrvatske i Kršćanska sadašnjost već su više puta iznenadili s dobrim i vrijednim štivom. Među ta ugodna knjiška osvježenja zasigurno spadaju i izabrana djela američko-libanonskog slikara i pisca Halila Džubrana, u engleskom pisanog kao Kahlil Gibran.

Uz čuvenog *Proroka*, u četiri knjige izabranih djela, objavljen je i *Isus, Sin čovječji*. Djelo je to, uvjetno zбореći, kasnog Džubrana, a pripada kao i druga njegova djela poetsko-refleksivnoj naraciji. To je svojevrsna prozna poezija koja stilom podsjeća i na biblijske parabole i na kuranske ajete, na Nietzscheova Zarathustru i na Blakeove stihove.

Džubran je djelo koncipirao tako što je poput Calderona na pozornicu pozvao poznate biblijske ličnosti (Sv. Ana, apostoli, Ivan Krstitelj, Josip iz Arimateje...) i neke nebiblijske (Asaf iz Tira, liječnik Filemon, Saba iz

Antiohije, Elmadan logičar...); oni iznose svoje viđenje i svoje doživljaje o Isusu. Za autora Isus je ponajprije Čovjek koji voli i razumije svakog čovjeka: »U sjaju oka Njegova našao si i oca i brata i sina« (23).

On je biće radosti, voli se smijati, smije se i mrtav (133), on rastjeruje strah i širi miris mira (117). Isus je besjednik s kojim se ne mogu porediti rimski, atenski i aleksandrijski govornici; njegove su prisposode nenadmašive, »u glasu njegovu čuli smo pjesmu nedokučivu« (85), a njegov je govor posjedovao takvu snagu da bi »riječ i vraćale Njegove slušaoce njihovu prostodušnijem 'ja' i njihovu 'Pradavnome'« (11).

Džubran se ne ustručava orisati i ključne teme Isusova ministrija kao što je širenje Kraljevstva nebeskog koje će biti »gdje se vas dvoje-troje budete našli u ljubavi i veselju, divili se ljepoti života i mene se spominjali« (7); točno naslućuje da je ono »kraljevstvo u srcu i carstvo u slobodnim prostorima duše« (85) te da je iznad svega kraljevstvo duha (91).

Isus oprašta grijehe ne samo Mariji Magdaleni nego i Ivani, ženi Herodovoj (23) i mnogim drugima, a u svom sveobuhvatnom humanizmu Džubran sluti da je i Judi oprosteno (32). Džubranov Isus poručuje: »I samo će se slabi osvećivati, čovjek snažna duha oprašta i časno je nepravdu oprostiti« (32) što bi trebalo dobro zapamtiti i pustiti da se u srcu razraste i u ova naša vremena.

Ponekog Džubranova štioća mogu zbuniti neke njegove formulacije o Isusu, osobito kad on pomalo jednostrano naglašava samo Isusovo čovjštvo, (npr. 88). No s obzirom da je ovo književno djelo, a ne dogmatski traktat, onda ovakve izjave ne treba uzimati kao dovršena dogmatska odredišta i izjašnjavanja, pogotovo kad Džubran obiluje zanosnim idejama i srodnim izričajima, gdje ponekad ne mari ni za najobičnije fizičke zakone i povijesne činjenice. Tako će npr. u danom času staviti Gospi u usta da Isus nije njezin sin (123) ili će ga nazvati Sirijcem. S druge strane Džubran priznaje Isusu čudotvornu moć: »zacjeljivaše oboljele od bolesti nepoznatih« (16), zbori o njegovu uskrснуću (45, 154), a također će na sebi svojstven način posvjedočiti i Isusovo božanstvo: »znat ćete da je On, koji je živio u nama, besmrtn, da On bijaše Sin Božji« (154). Bog Nazarećaninov i Džubranov jest beskonačni koji ne zna za skućenost poput rimskih, grčkih ili perzijskih bogova. On će prekoračiti »pragove djece zemaljske, i sjesti za ognjišta njihova, i biti blagoslov među zidom njihovim i svjetlost na stazi njihovoj« (27). Isus žudi za »kraljevstvom u kojem će svi ljudi biti knezovima« (132), a naći ga i susresti možemo na svom osobnom izvoru (8).

Džubranova je knjiga puna vrijednih, opće ljudskih spoznaja, izvornih pjesničkih intuicija i ne rijetko začuđujućih religioznih izričaja. Evo nekih: »Bijaše stranac među nama, a život Njegov tamni valovi zastirahu« (76); Da nije ženā, »ime bi se Njegovo bilo izbrisalo iz ljudske uspomene« (36) i »Sjaj njezina (Gospina) lica vidjeh na licima svih majki« (156); »Sumnja je patnja suviše samotna da bi znala da joj je vjera sestra blizanka« (58); »Smrt je objavitelj. Smrt Isusova objavila je Njegov život«. Juda i danas zemljom kroči te »i sad vrebā sama sebe kad mu glad što god drugo ne nađe« (156). »Srce svijeta dršće od kucanja tvog srca« (159). Danas, kad Libanonu, Džubranovoj postojbini, Sirijci, Izraelci i drugi srce paraju i dušu vade, kako dirljivo zvuče i kako bi mogle biti spasotvorne riječi o susjedu: »Tvoj susjed je tvoje drugo 'ja' koje boravi iza jednog zida«. Na pitanje: »Kako ću ljubiti susjeda koji mene ne ljubi i koji žudi za mojim imanjem?« Učitelj bi i danas kao onovremeno odgovorio: »U razumijevanju svi će se zidovi srušiti« (117).

Bilo kakav govor o ovom djelu pogotovo iz teološke perspektive uključuje obaveznu zadržku: ovo je specifičan literalni a, rekli bismo, i misaoni genus. Džubran je pisac kojeg je teško klasificirati u bilo koju religiju. On dobro poznaje kršćanstvo, majka mu je kćerka maronitskog svećenika, pripadnika Crkve u kojoj se bogoslužje vrši na Isusovu jeziku — aramejskom. Rodivši se u Libanonu (1883) — živio je u njemu do svoje 12. godine te se poslije

vratio radi studija — upoznao je i prihvatio islamsku kulturu. Živeći sve do smrti (1931) u SAD u multikulturalnom svijetu i širokom vjerskom mozaiku. Džubran je postao svojevrsan sinkretist, tako da se ne treba posebice snebiti ako se u njega susretnu izrazi koje bi poteško i muslimani i kršćani mogli svrstati u svoju ortodoksiju.

No ovo je štivo za kojim se isplati posegnuti i nije se teško složiti sa dobrim poznavaoцем Džubrana i njegova opusa Barbarom Young koja veli: »Krećući se kroz prizore iz onih dana i one zemlje, (čitatelj je) svjestan nečega mnogo uzvišenijeg nego što su riječi na tiskanoj stranici. Gledamo mladića iz Nazareta kakvim ga nikad nismo vidjeli, jer u ovom Džubranovu *Isusu*, prvi put otkako su napisana Evandjelja, jedan Isusov zemljak piše o njegovim riječima i djelima«.

UZ 35. SPLITSKO LJETO

Petar Zdravko Blajić

Dubrovačke ljetne igre ove su godine dobile novu veliku monografiju uz 40. obljetnicu postojanja, dok *Splitsko ljeto*, koliko je potpisanomu poznato, još nema nikakvu svoju monografiju, svoju napisanu povijest. *Splitsko ljeto* kao kazališni festival osnovano je 1954. i kroz svoje 35. godišnje postojanje nosilo je različita imena. Uvijek je to bila svojevrsna smotra opernih, dramatskih, baletnih i koncertnih djela naše i strane provenijencije; nekad je naglasak bio na jednome žanru, a nekad na drugome. Bilo je i ozbiljnih kriznih vremena tako da je Festival bio i na rubu potpunog ugasnuća: bilo je posve sušnih godina za pojedine kazališne predstave, npr. prošle godine poznati problemi s dramom. Kako bilo, uza sve prilike i neprilike, osobito kroničnu besparicu, novčanu neishranjenost, *Splitsko ljeto* i ove je godine ostvarilo svoje 35. ljeto, i možemo bez straha reći: uspješno. *Festival se*, naime, »događa« svake godine u trajanju od mjesec dana, od 15. srpnja do 15. kolovoza; ali, kako je ove godine vrijeme, ljeto, bilo prilično nestabilno, upravo hirovito, predstava otvorenja izvedena je dan kasnije, a i završetak je bio dan kasnije, sutradan po Velikoj Gospi, 16. kolovoza.

Sve predviđene su predstave izvedene u predviđenim prostorima, kao uglavnom i prijašnjih godina, a to su: antički ambijent Dioklecijanove palače — Peristil (prijašnjih godina i podrumi), zatim otvorene pozornice u mediteranskom krajoliku splitskih park-šuma: eremitaža sv. Jere na Marjanu i Sustjepan, pitorekna splitska okolica: Zeljovići kod Jesenica i Gradina u Solinu, te atriji starih građevina u povijesnom središtu grada: Muzej revolucije i sama zgrada Hrvatskog narodnog kazališta. Organizator *Festivala* i glavni nosilac programa jest Hrvatsko narodno kazalište u Splitu sa svim svojim sekcijama (zbor, orkestar, pjevači, glumci, baletni igrači, tehničko i pomoćno osoblje) i zato je on prvenstveno splitski, ali radi sudjelovanja i umjetnika iz drugih sredina on je opći, hrvatski, južnoslavenski i međunarodni. Split ima bogatu kazališnu prošlost sve tamo od misterija i crkvenih skazanja do suvremenih avangardnih djela, a i kazalište kao institucija i kao zgrada već više od dva stoljeća, u Splitu gotovo kontinuirano postoji i djeluje. (Sadašnja zgrada Hrvatskog narodnog kazališta dovršena je 1893; nakon požara prije desetak godina temeljito je obnovljena.)

U vremenu svakovrsne krize, materijalne posebno, splitsko kazalište sa svim svojim osobljem i programom unutar kojega se odvija *Splitsko ljeto*, a un-